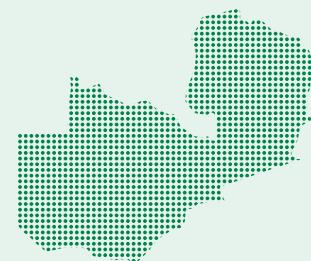

LONDA

ZAMBIA HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

RIPOTI
YA 2020

PARADIGM
INITIATIVE

www.paradigmhq.org

[f](#) [t](#) [in](#) [o](#) [y](#) @ParadigmHQ

LONDA

ZAMBIA HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI 2020 RIPOTI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Imechapishwa na Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org

Iliyochapishwa mnamo Aprili 2021

Ripoti iliyotolewa na Bulanda Nkhowani

Timu ya Uhariri: 'Gbenga Sesan, Kathleen Ndongmo, Koliwe Majama, Margaret Nyambura Ndung'u,
Mawaki Chango, Nnenna Paul-Ugochukwu and Thobekile Matimbe.

Ubunifu na Luce Concepts

This publication may be reproduced for non-commercial use in any form provided due credit is given to the publishers, and the work is presented without any distortion.

Copyright © 2021 Paradigm Initiative

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

LONDA

ZAMBIA HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI 2020 RIPOTI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

Asasi za kiraia zinaendelea kufanya kazi ili kuendeleza haki za dijitali na ujumuishi barani Afrika, kuhakikisha njia bora zinapitishwa katika sera na sheria. Ripoti hii inachambua hali ya haki za dijitali na ujumuishi nchini Zambia, ikichunguza ukiukaji na mapungufu, ikiangazia utumiaji na utekelezwaji wa sera na sheria, ikiangazia hatua muhimu na kutoa mapendekezo kwa mandhari ya dijitali nchini Zambia. Pamoja na ripoti kutoka nchi 20, toleo hili linaangazia kati ya maswala mengine, pengo la kidijitali lililozidishwa na janga la COVID-19 na kufichua ukiukaji kwenye nyanja tofauti kama vile faragha, ufikiaji wa habari, na uhuru wa kujieleza na msingi wa sheria na sera uliolezezwa vizuri.

YALIYOMO

UTANGULIZI

1

SEKTA YA TEHAMA

1

UUNDAJI WA SERA

2

NCHINI NA KIKANDA

UZIMAJI MTANDAO

2

VITISHO KWA HAKI ZA KIDIJITALI

3

NA UANAHARAKATI WA KIDIJITALI

HAKI ZA KIDIJITALI NA UJUMUISHAJI

4

KWENYE MUAMKO WA KANUNI

ZA COVID-19

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

5

UTAFITI MAALUM

7

PARADIGM
INITIATIVE

Mwaka 2020, idadi ya watu nchini Zambia ilikuwa milioni 17.9.¹ Ikitajwa kama mojawapo ya uchumi unaokua kwa kasi zaidi barani Afrika, na yenye Pato la Taifa la dola za Marekani bilioni 23.²

UTANGULIZI

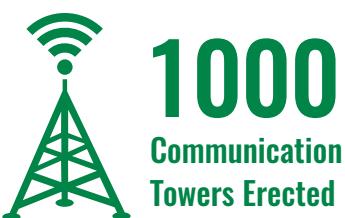
HAKI ZA DIJITALI NA UJUMUISHAI YA NCHI YA ZAMBIA

uchumi wa Zambia uliendelea kupungua kwa sababu ya kushuka kwa bei ya shaba, uhaba wa nishati, upungufu wa fedha ambao unaweza kuhusishwa na mgogoro mkubwa wa deni nchini, na hivi karibuni shinikizo za kiuchumi zinazosababishwa na janga la COVID-19.

Wakati hali ya kisiasa inasalia kuwa thabiti, uchaguzi wa Agosti 2021 unachukuliwa kama uamuzi na mtihani wa kweli kuhusu hali ya kisiasa nchini ukizingatia hatua ya maandamano na mihemko ya mitandao ya kijamii iliyoshuhudiwa mwakani kuhusu ukosefu wa ajira kwa vijana, gherama kubwa ya bidhaa na nishati, mgao wa umeme, kushuka kwa viwango vya fedha za kigeni na mkopo mkubwa wa kigeni pamoja na kushindwa kuulipa. Ukadiriaji wa mkopo wa Zambia ulishushwa baada ya serikali kukosa malipo ya riba na kutangaza kusimamisha huduma ya deni kwa wadai wa nje.³

SEKTA YA TEHAMA

Uwekezaji mkubwa umeelekezwa kwenye uboreshaji miundombinu ya TEHAMA nchini, ikiwa ni pamoja na kujenga minara takriban 1000 ya mawasiliano. Mwaka 2020 ilishuhudia ongezeko la 25.7% katika idadi ya

1. Zambia Statistics Agency, <https://www.zamstats.gov.zm/> [Accessed 23 November 2020]

2. World Bank: Zambia Country Data, <https://data.worldbank.org/country/ZM>

3. "Zambia Economic Outlook", Focus Economics, 17 November 2020, <https://bit.ly/2JgMgKL>

maeneo ya mawasiliano kati ya Juni 2019 na Juni 2020.⁴ Zambia inaendelea kudumisha watoa huduma wa mtando wa rununu watatu na watoa huduma za wavuti (ISPs) 17⁵ ingawa wito wa kuidhinishwa kwa mto huduma wa simu wa nne ulifanya kufuatia kufutwa kwa leseni ya Vodacom. Katika robo ya tatu ya mwaka 2020, upenyaji wa mtando ulikuwa 57% ikiashiria zaidi ya watumiaji milioni 10 222 wa mtando, ikionyesha kupungua kwa 2% kutoka 59% (inayowakilisha watumiaji milioni 10 289) waliorekodiwa katika robo ya tatu ya 2019.⁶ Kupungua huku kunaweza kuhusishwa na kushuka kwa thamani ya Kwacha na shinikizo la mfumuko wa bei ambalo lilipelekea kuongezeka kwa jumla gharama ya bidhaa na huduma, na kuwaacha watu na kipato kidogo ambacho hakingeweza kutumiwa kufikia huduma za mtando. Cha kushangaza, usajili wa simu ulikuwa na idadi ya milioni 18,619 million, ikiwakilisha 104% ya kiwango cha upenyaji, hali inayoashiria kwamba kuna kadi za SIM nyingi zaidi zilizosajiliwa kuliko idadi ya watu.⁷ Hii inaweza kuwa ni kwa sababu watu wengi wanamiliki zaidi ya simu moja ya rununu na kutumia hadi SIM kadi tatu. Miamala ya pesa za rununu iliongezeka kwa 89% kutoka idadi ya miamala iliyorekodiwa katika nusu ya kwanza ya 2019.⁸

UUNDAJI WA SERA NCHINI NA KIKANDA

Kwenye mazingira ya sheria na sera za za TEHAMA, Sheria ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano ya 2009, Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Miamala ya 2009, na Sera ya Kitaifa ya TEHAMA iliyopitwa na wakati ya 2006 zinaendelea kutawala matumizi ya mawasiliano ya simu nchini. Wakati hakuna dalili wazi kuhusu uandishi wa Sera mpya

ya Kitaifa ya Teknolojia ya Habari, mnamo Agosti 2020 Waziri anayesimamia Uchukuzi na Mawasiliano alithibitisha kuwa Miswada minne ya TEHAMA ilikuwa imetungwa na ilikuwa ikifanyiwa ulinganifu katika Wizara ya Sheria, ambayo ni: Muswada wa Usalama na Uhalifu wa Mtandaoni, Muswada wa Ulindaji wa Data, Muswada wa Biashara na Miamala ya kielektroniki, na Muswada wa Serikali- Mtando. Mnamo Juni 2020, Bunge kupitia Kamati ya Habari na Teknolojia ya Mawasiliano iliidhinisha ripoti ya kamati ili kuimarisha mfumo wa serikali - Mtando katika shughuli zote za serikali.⁹ Katika mwezi huo huo, Wizara ya Uchukuzi na Mawasiliano pamoja na mdhibiti, Mamlaka ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano ya Zambia (ZICTA), ilizindua Mkakati wa Kitaifa wa Ulindaji wa Watoto Mtandaoni¹⁰ unaolenga kuwapa watoto kinga muhimu dhidi ya hatari ya mtandaoni.

Mnamo Juni 2020, Baraza la Mawaziri liliafikia azimio la kupitisha Mkataba wa Umoja wa Afrika kuhusu Usalama wa Mtandaoni na Ulindaji wa Data za kibinagsi, hatua ambayo ya kukumbatiwa itakayohakikisha kuoanishwa kwa sheria mpya za mtando na ushirikiano wa kikanda kuhusu maswala ya usalama wa mtando, uhalifu wa mtando, na ulindaji wa data.

UZIMAJI MTANDAO

Mnamo Februari 2020, wakaazi wa Jimbo la Kusini, ngome ya upinzani waliripoti kuzimwa kwa mtando ambako kuliathiri huduma zote tatu za rununu. Kuzimwa kwa umeme kulisimamisha shughuli za biashara katika miji iliyoathiriwa vibaya ya Monze na Livingstone na haijulikani hali hii ilidumu kwa muda gani au ni nini kilichoweza

4. ZICTA: ICT Sector 2020 Mid-Year Market Performance, 10 September 2020, <https://bit.ly/3698kXv>

5. ZICTA Statistics Portal: Operator Statistics, <https://bit.ly/37akYFa>

6. ZICTA Reports: Quarter 3, 2020, <http://onlinesystems.zicta.zm:8585/statsfinal/>

7. ZICTA Reports: Quarter 3, 2020, <http://onlinesystems.zicta.zm:8585/statsfinal/>

8. ZICTA: ICT Sector 2020 Mid-Year Market Performance, 10 September 2020, <https://bit.ly/3698kXv>

9. "Parliament adopts committee report to enhance e-governance", News Diggers, 26 June 2020, <https://bit.ly/2jhBb38>

10. ZICTA: National COP Strategy, <https://bit.ly/3l8xny5>

kuisababisha, hata hivyo, mdhibiti wa TEHAMA, ZICTA, ilitamka kuwa usumbufu huo ultokana na hitilafu ya kiufundi.¹¹

VITISHO KWA HAKI ZA KIDIJITALI NA UANAHARAKATI WA KIDIJITALI

Licha ya ukosefu wa sheria kamili za ulindaji data, mnamo Desemba 2019 serikali ya Zambia ilirejelea tena mradi wa Mji Salama wa Lusaka (Lusaka Safe City) na kuidhinisha pendekezo la kampuni ya Teknolojia ya Huawei ya kugeuza Lusaka kuwa Jiji Janja (Smart City) kwa kuweka kamera za saa 24 za CCTV kote jijini ikiwemo pamoja na masoko ya umma na vituo vya mabasi.¹²

Zaidi ya hayo, taarifa za tahaadhari za maafisa wa serikali kuhusu utumiaji wa mtandao na mitandao ya kijamii ziliendelea. Mnamo Februari 2020, Waziri wa Uchukuzi na Mawasiliano alionya dhidi ya madai ya matumizi mabaya ya mitandao ya kijamii na umma¹³ na mnamo Juni 2020, Msemaji Mkuu wa Serikali alitangaza kwamba serikali “haitavumilia mtu yeyote anayetumia jukwaa lolote la mtandao wa kijamii kumtukana Rais au raia yeyote.”¹⁴

Mnamo Juni 2020, kundi la wanaharakati 13 lilitanya maandamano nje kidogo ya Lusaka, baada ya kunyimwa kibali cha kuandamana kwa amani mjini kote kipinga ujisadi uliokithiri na ukosefu mkubwa wa ajira kwa vijana. Ili kulinda maisha ya waandamanaji na kuepusha kusababisha ucharibifu wa mali ya umma, wanaharakati hao walichagua kuandamana mahali pa siri porini na kusambaza moja kwa moja hafla hiyo kwenye kurasa zao za mitandao ya kijamii, wakiwa wamebeba mabango na kupeana nafasi baina yao kutoa hotuba za kusisimua. Urushaji wa moja kwa moja mtandaoni ulivutia watazamaji karibu nusu milioni.¹⁵ Wakati huo huo, polisi wa kuzuia ghasia wakiwa wamevaa magwanda yao walipelekwa kila sehemu Lusaka na kutafuta bila mafanikio sehemu wa maandamano hayo ili kuwaondoa waandamanaji na kutekeleza vizuizi vya COVID-19. Mmoja wa wanaharakati maarufu kwa jina la ‘Pilato’ alisema, “Kuna mitaa hii ya barabara na mitaa ya mitandao ya kijamii. Nadhani hii ilikuwa na ushawishi zaidi kuliko kama tungelienda kwenye mitaa ya kweli.”

Mnamo Machi 2020, kijana wa kiume mwenye miaka 15¹⁶ alikamatwa kwa mashtaka ya kumkashifu rais, pamoja na wasimamizi wengine kadhaa wa ukurasa wa Facebook.¹⁷ Kijana huyo, ambaye alishtakiwa kwa makosa matatu ya kukashifu, kutumia jina la uongo la ‘ZOOM’ na inasemekana alichapisha machapisho yenyе kashfa kwa rais na wengine watatu. Katika tukio lingine, mpiga picha maarufu alishtakiwa kwa makosa manne ya jinai baada ya kudaiwa kutoa matamshi yenyе kudhalalisha dhidi ya maafisa kadhaa wa serikali kwenye ukurasa wake wa Facebook. Mnamo Juni 2020, mhariri wa magazeti ya mtandaoni- Zambia Reports na Eagle One - alikamatwa kwa kuchapisha

11. “Southern Province in internet blackout”, News Diggers, 21 February 2020, <https://bit.ly/3gGme5p>, “Southern Province In Internet Network Shut Down”, Zambian Observer, 20 February 2020, <https://bit.ly/2YNmLwh>

12. “Huawei to plant 24 Hour cameras across Lusaka”, 7 December 2019, <https://bit.ly/368Nesm>

13. “Stop social media abuse- Kafwaya”, News Diggers, 24 February 2020, <https://bit.ly/34qAtj7>

14. Social media Abusers warned”, Ministry of Information and Broadcasting Services - Zambia Facebook Page, 22 June 2020, <https://bit.ly/3l5UpH8>

15. “Zambian Youth Outsmart Police”, Lusaka Times, 22 June 2020, <https://bit.ly/2Yt5OHZ>

16. “ZOOM Arrested For The Offence Of Defamation Of The President”, Zambian Reports, 12 March 2020, <https://bit.ly/3hlfjsS>

17. “ZICTA and Police Arrest Admins for Zed Hule, Zambian Watch and others Admins for a WhatsApp group”, Mwebantu, 11 March 2020, <https://bit.ly/2V5hyUS>

na kusambaza habari nyingi za kashfa dhidi ya Waziri wa Mambo ya Ndani. Mnamo Novemba 2020, mtu mmoja wa Kitwe alikamatwa kwa

kutukana serikali tawala ya Patriotic Front (PF) na viongozi wake kwenye video iliyoenea kwenye mitandao ya kijamii.¹⁸

“

Mnamo Desemba 2019 serikali ya Zambia ilirejelea tena mradi wa Mji Salama wa Lusaka (Lusaka Safe City) na kuidhinisha pendekezo la kampuni ya Teknolojia ya Huawei ya kugeuza Lusaka kuwa Jiji Janja (Smart City) kwa kuweka kamera za saa 24 za CCTV kote jijini ikiwemo pamoja na masoko ya umma na vituo vya mabasi..

HAKI ZA KIDIJITAL NA UJUMUISHAJI KWENYE MUAMKO WA KANUNI ZA COVID-19

Zambia ilirekodi visa vyake viwili vya kwanza vya COVID-19 mnamo tarehe 18 Machi 2020 na ni moja wapo ya nchi chache katika eneo hilo ambazo hazikufunga mipaka yake. Kuongezeka kwa visa vya Korona kulisababisha kufungwa kwa shule, huduma za kibinafsi na za umma, na wafanyakazi wasio muhimu waliagizwa kufanya kazi kutoka nyumbani. Janga lisilo kawaida la COVID-19 lilisababisha Wazambia wengi kuhamishia shughuli zao za kila siku kwa majukwaa ya kidijitali kwa mawasiliano, shughuli za kifedha, shule, mikutano, burudani n.k. Hatua hii ililazimisha raia wengi kutumia ujuzi wa kidijitali na kukuza nyingine mpya ili kukabiliana na uvurugaji huo.

Kwa bahati mbaya, ongezeko la utumiaji wa mtandao na huduma za kidijitali lilisababisha kuongezeka kwa uhalifu ya mtandaoni kama vile utapeli wa mtandaoni, uigaji wa utambulisho na ulaghai wa pesa kwa njia ya simu¹⁹ Huku kuliimarisha hitaji la ongezeko la ufahamu wa usalama wa kidijitali na watumiaji na mipango ya ulindaji wa watumiaji. Watoa huduma kadhaa wa mtandao wa rununu waliondoa ada za huduma za kuvunjari na ada ya miamala, na kuongeza viwango vya miamala ya kila siku kuwezesha mtiririko wa fedha na kurahisisha malipo ya mtandaoni na vitu muhimu.²⁰

18. "POLICE ARREST CHELLAH TUKUTA FOR CRIMINAL LIBEL," Zambia Reports, 18 June 2020, <https://bit.ly/32F9WGD>

19. "Police arrest Zambia Reports editor for criminal libel", Mwebantu, 25 June 2020, <https://bit.ly/3qekSFh>

20. "Tulefwaya, ukuchinja, ubuteko', man arrested in Kitwe for insulting the PF Government and its leaders", Mwebantu, 24 November 2020, <https://bit.ly/2VmblnL>

Kujiandaa kidijitali kwa nchi kulinata mtihani wakati taasisi nyingi za masomo zilipambana kukabiliana na kutoa masomo na mihadhara mitandaoni kwa wanafunzi. Wanafunzi na wasomi hawangeweza kufikia vifaa vya kusoma kwa njia ya kielektroniki kwa sababu ya gharama kubwa, ukosefu wa ufikiaji na umiliki wa vifaa, kutopatikana na ukosefu wa majukwaa ya kutosha ya mafunzo ya kielektroniki katika taasisi zingine na ujuzi mdogo kidijitali kwa walimu na wanafunzi. Kwa kuongezea, janga hilo lilidhihirisha ukosefu mkubwa wa ufikiaji wa miundombinu ya kidijitali na majukwaa ya masomo ya kielektroniki kwa watu wanaoishi na ulemavu na ukosefu wa ujuzi kidijitali, miundombinu na unganishaji kwa watu wanaoishi maeneo ya vijijini.²¹

Ingawa hakuna vizuizi vikuu vya harakati vilivyowekwa nchini, vyombo vya habari viliruhusiwa kufunika vikao vya moja kwa moja vya mkutano wa COVID-19 na kutumia majukwaa anuwai ya dijiti ili kulijulisha taifa. Kwa kuongezea, Wizara ya Afya ilitangaza moja kwa moja matangazo kwenye kurasa zao za media za kijamii.

Walakini, hakuna wafanyikazi wa media waliruhusiwa ndani ya vituo vya kutengwa vya COVID-19.

Mnamo Aprili 2020, kituo maarufu cha runinga cha kibinafsi, Prime TV, ilifutwa leseni yake na Mamlaka Huru ya Utangazaji (IBA) kuhusu mzozo wa tangazo la COVID-19.

Kituo cha Runinga kinadaiwa kilikataa kurusha matangazo ya COVID-19 bure.²² Wanaharakati walielezea hii kama shambulio la upatikanaji wa habari kwani Prime TV inaangaliwa sana kama nyumba ya media yenye usawa na yenye malengo ambayo hutoa njia mbadala kwa ZNBC TV inayomilikiwa na serikali. Chama cha Wanasheria cha Zambia kilielezea kufutwa kwa leseni ya Prime TV kuwa haramu na kwamba “ilifanywa mapema kablaya kufuata njia sahihi za sheria”.²³

Kufikia Novemba 2020, Zambia ilikuwa imeandikisha visa 17,553 vya jumla vya nyongeza ya COVID-19, 16,779 vya kupona, na vifo 357.²⁴

HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Kuna haja ya dharura ya kutunga sheria za TEHAMA zilizosasishwa ambazo zitahakikisha usalama wa mtando, kutoa ulindaji dhidi ya uhalifu wa mtandaoni na kuhakikisha ulindaji wa data na faragha. Vile vile, iwapo mradi wa Jiji Janja (SMART CITY) utaanza kutumika, kutakuwa na haja ya kutoa hatua kali kuhusu ulindaji wa data ambayo itakusanywa na vile vile kuhakikisha kuwa teknolojia hiyo haitumiki kupeleleza raia, watetezi wa haki za binadamu, wanaharakati, n.k. Vivyo hivyo, kuna haja ya kuridhia Mkataba wa Umoja wa Afrika kuhusu Usalama wa Mtandaoni na Ulindaji wa Data za kibinafsi kutoa mpangilio wa kikanda wa kupambana na uhalifu wa mtandaoni na vile vile kuridhia mkataba wa kimataifa kama vile Mkataba wa Budapest kuhusu Uhalifu wa Mtandaoni, ili kutoa mpangilio wa ushirikiano wa kimataifa.

21. ZICTA: ICT Sector 2020 Mid-Year Market Performance, 10 September 2020, <https://bit.ly/3698kXv>

22. “Airtel Zambia scraps transaction fees for money transfers”, Telecomparer, 26 March 2020, <https://bit.ly/3ldztgr>

23. “Zambia cancels license of private TV channel over COVID-19 ad dispute”, International Press Institute, 14 April 2020, <https://bit.ly/2HGeDIC>

24. Zambia National Public Health Institute: Zambia COVID-19 Dashboard, <https://bit.ly/39hr3Ch>

Vivyo hivyo, kuna haja ya kuendelea kuwekeza katika miundombinu ya kidijitali, ukuzaji wa ujuzi, na mipango ya utoaji ujuzi wa kidijitali ili kuwawezesha watumiaji na ujuzi wa kutumia TEHAMA katika maisha yao ya kila siku pamoja na ulindaji wa watumiaji na ustadi wa usalama wa kidijitali kwa usalama mtandaoni. Kuna haja ya kusasisha Sera ya Kitaifa ya TEHAMA kunakili matarajio na malengo ya kitaifa ya TEHAMA na vile vile kutoa mpango mpana ambao lazima utoe mikakati ambayo inaboresha ufikiaji na unganishaji kwa vikundi ambavyo havijatunzwa kama vile watu wanaoishi na ulemavu, maeneo ya vijijini, wanawake, wasichana, nk.

Mwishowe, kabla ya uchaguzi wenye tumbo joto wa Agosti 2021, serikali ya Zambia lazima ijitolee kutozima mtandao na kutowasumbua watumiaji wa mtandao, lakini badala yake ikuze majukwaa ya mtandaoni kama nyanja za mawasiliano, ufikiaji wa habari, na ushiriki wa raia.

Utafiti Maalum: COVID-19 na hitaji la kanuni za faragha na ulindaji wa data nchini Zambia

Imeandaliwa na Bulanda Nkhowni

Zambia ilisajili visa vyake viwili nya kwanza mnamo March 2020 na ilikuwa mojawapo ya nchi eneo hili ambayo haikufunga mipaka yake kabisa. Wakati nchi zingine zilijitahidi kutafuta mbinu za kuelewa, kuzuia na kukomesha usambaaji wa janga hili jipya la korona, maafisa wa afya nchini Zambia kwa haraka walifuata hatua zilizofanyiwa majaribio kujandaa, kufuatilia, kushughulikia hatari iliyokuwepo. Wizara ya Afya (MoH), kuititia taasisi ya Zambia National Public Health Institute (ZNPHI), ilitekeleza hatua za sekta tofauti kushughulikia COVID-19, mbinu ambayo hapo awali ilikuwa imetumika k u p a m b a n a n a m k u r u p u k o w a k i p i n d u p i n d u n c h i n i . Hii ilikuwa ni pamoja na kuwezesha Kituo cha Kitaifa cha Afya ya Umma na Dharura (PHEOC) kilichopo ZNPHI na kwa kutumia mbinu ya ushirikiano wa sekta tofauti kuititia mfumo wa kudhibiti matukio wa (IMS), ukiwezeshwa na kituo maalum kwa ajili ya kuelekeza shughuli.

“Ilianza na kinyevu kooni niliporejea kutoka safari ya kibashara kwenye nchi jirani. Wakati huo, COVID-19 ilikuwa imetua Zambia na kulikuwa na hali ya msukosuko kote nchini. Nilipiga nambari ya bila malipo na mhudumu wa kituo hicho cha simu aliulizia kuhusu dalili zangu.

Pia walisajili majina yangu, nambari ya simu, anwani ya eneo, shughuli ya kazi, jamaa wa karibu, na taarifa kuhusu sehemu nilizokuwa nimezuru siku chache zilizopita na wale niliotangamana nao. Mhudumu huyo alionekana kana kwamba alikuwa anapiga chapa na kunakili majibu yangu, na mwishowe, aliniahidi kwamba ningepokea msaada kutoka kwa timu ya kushughulikia dharura ambayo ilikuwa imetumwa na akanisihi nisiondoke nyumbani. Nilikuwa na bahati kupata virusi wakati timu za kushughulikia dharura zilikuwa zinafanya hivyo kwa haraka. Muda si mrefu, waliwasili nyumbani kwangu. Kwa masikitiko, nilipimwa na kubainika kuwa na virusi, japo sikuonyesha dalili kali, nililazwa katika wadi ya kutenga wagonjwa wa COVID-19,” alisema Mutale, mmoja wa waathiriwa wa kwanza COVID-19.

Kisa cha Tamara kwa upande mwingine kilikuwa tofauti, “Baada ya kuhisi joto kali na kikohozi kikavu, Nilitembelea kitua cha COVID-19 kilichopo karibu kufanya vipimo. Hisia zangu zilikuwa sahihi, nilipatikana na virusi nya korona.

Nilielekezwa kwa chumba cha wahudumu wa afya na maelezo yangu binafsi kuandikwa chini ikiwa ni pamoja na yale ambayo yangetumika kufuatilia wawasiliani wangu. Nimesoma mengi kuhusu haki za kidijitali kwa hiyo kwa kawaida, nilikuwa na wasiwasi jinsi taarifa hizo zingehifadhiwa, kutumiwa, na kwa muda gani zingehifadhiwa nikitazama jinsi mhuduma huyo wa afya alivyokuwa anasajili taarifa hizo kwa karatasi ambalo lingeweza kupotea kwa urahisi. Pia, idhini yangu haikuombwa wakati wa kukusanya data hizi, hata hivyo, nilipouliza zitatumika kwa jinsi gani, nilihakikishiwa kuwa zilikuwa salama na zingetumika tu kwa madhumuni ya kufuatilia wawasiliani na kuripoti. Nilishauriwa baadaye kujitenga mwenyewe nyumbani kwa muda wa siku 14. Katika siku hizo nilipokea simu kutoka kwa meneja wa kisa changu akinijulia niliyokuwa naendelea kila siku hadi mwisho wa siku zangu za karantini," alisema.

Zambia, kama nchi zingine zilizopo kusini mwa jangwa la Sahara, inatumia mbinu ya kawaida ya ufuatiliaji wa wawasiliani ikisaidiwa na simu na kompyuta kufuutili, kupata na kuwasiliana na waathiriwa waliopo na watarjiwa wa COVID-19. Japo hakuna programu ya ufuatiliaji, data zote muhimu za COVID-19 zinanakiliwa kwa hifadhi ya kitaifa ya afya ya umma jambo ambalo linazua wasiwasi kuhusu usalama wake na ule wa data za binafsi, haswa kwa afya ya umma ya dharura. Mbinu nyingine na mitandao ipo, mfano mtandao unaofanya kazi kama kitovu cha wahudumu wa dharura kote mikoani waliopo mstari nwa mbele kwenye kupambana na janga la COVID-19. Wakati wa ukusanyaji huu wa data na tashwishi ya itifaki binafsi katika ufikiaji hifadhidata au kanuni za kusimamia ushiriki wa data au wa mshiriki wa tatu katika kuunda, kusambaza, na kusimamia hifadhidata, Zambia inazidi kutokuwa na Sheria za kulinda data na faragha. Vile vile, mnamo 2017, Zambia ilizindua mfumo wa afya wa kielectroniki kutoa suluhi za kidijitali, na kuibua maswali zaidi kuhusu uwezo wa waendeshaji data wa afya ya umma kuzingatia ulindaji data na maadili ya faragha. Ni bayana kwamba data ni muhimu katika kusuluhisha tishio la sasa na la siku za usoni la afya ya umma. Hitaji la dharura la kuweka kanuni zinazoheshimu haki za binadamu na za faragha kama vile za Mutale and Tamara, ni bayana zaidi. Hitaji hili linajumuisha mipangilio itakayowezesha utekelezaji mzura wa sera kuhusu kukusanya, kuhifadhi, kusimamia, kuhamisha, au kuweka data kwenye mifumo ya taarifa. Pia, kuna hitaji kubwa kujenga uwezo wa majukumu ya maafisa wa afya na washiriki wa tatu wakati wanapofanya kazi na data. Uhamasisho wa raia pia ni wenye umuhimu kuhakikisha sera sahihi na itifaki zinatekelezwa na kwamba haki za watu binafsi hazikiukwi.

LONDA

ZAMBIA HAKI ZA DIGITALI NA UJUMUISHAJI 2020 RIPOTI

UCHAPISHAJI WA PARADIGM INITIATIVE

PARADIGM
INITIATIVE

Paradigm Initiative

374 Borno Way, Yaba, Lagos, Nigeria

Email: media@paradigmhq.org

www.paradigmhq.org